

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΘΡΗΝΩΝ

Υ Π Ο

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Κείμενον. Μασωριτικόν: R. Kittel (ed.), *Biblia Hebraica*, Stuttgart 1937³ (1950⁶). Threni, praep. Th. H. Robinson. — K. Elliger/W. Rudolph (ed.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1975. *Librum Threnorum*, praep. Th. H. Robinson. — *Μετάφρασις Ο'.* — H. B. Swete (ed.), *The Old Testament in Greek according to the Septuagint*, Cambridge 1887-1907, Vol. III (1899), σ. 360-378: Θρήνοι. — A. Rahlfs, *Suptuaginta I/II*, Stuttgart 1935 (1965⁸), Vol. II, σ. 756-766: Θρήνοι. — Π. Ἰ. Μπρατσιώτου (ἐπιμ.), Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα, Ἀθήναι: «Ζωή», 1939, σ. 787-790: Θρήνοι Ἰερεμίου. — Ἀ. Π. Χαστούπη (ἐπιμ.), Παλαιὰ Διαθήκη: Μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα — Μετάφρασις διωρθωμένου ἑβραϊκοῦ κειμένου, τόμοι δύο, Ἀθήναι 1954 / 1955, τόμ. Β', σ. 745-766. — J. Ziegler, *Threnoi seu Lamentationes*, ἐν *Septuaginta cur. Soc. Litt. Göttingensia XV*, Göttingen 1957. — Ἀραμαϊστί: E. Lavine, *The Aramaic Version of Lamentations*, New York 1976. — Λατινιστί: A. Grammatica (cur.), *Bibliorum Sacrorum juxta Vulgatam Clementinam nova editio*, Romae 1951, σ. 767-774: Threni. — R. Weber (rec.), *Biblia Sacra juxta vulgatam versionem II*, Stuttgart 1975². — Συριστί: B. Albrektson, *Studies in the Text and Theology of the Book of Lamentations with a Critical Edition of the Peshitta Text*, StThL 21, Lund 1963.

Ὑπομνήματα. O. Thenius, *KeH* 16, 1855. — H. G. A. Ewald, *Die Dichter des Alten Bundes*, I, 2, 1866³. — C. F. Keil, *BC* 1872. — S. Oettli, *SZ* A7, 1889. — A. W. Streaue, *Jeremiah and Lamentations*, *CambrB* 1889. — M. Löhr, 1891, *HK* III, 2, 1893, 1906². — K. Budge, *KHC* XVII, 1898. — J. Knabenbauer, S. J., *Commentarius in Daniele Prophetam, Lamentationes et Baruch*, *CSS* 1907². — W. Staerk, *SAT* III, 1: Thr. 3 und 5, 1920². — M. Löhr, *HSAT* II, 1923⁴. — H. Schmidt, *SAT* II, 2: Thr. 2 und 4, 1923². — G. Ricciotti, *Le Lamentazioni di Geremia*, Torino/Roma 1924. — F. Perles, ἐν *משנת מנחת* ἐπιμ. A. Kahana, Tel Aviv 1930, σ. 97-123

(ἑβραϊστί). — G. Smit, TU 1930. — Th. Paffrath, HS VII, 3, 1932. — W. Rudolph, KAT¹ XVII, 3, 1939. — M. Haller, HAT I, 18, 1940. — S. Goldman, The Five Megilloth, SoncB 1946, 1952². — L. Deneffeld, Les Grands Prophètes, Clamer-B 1947, σ. 407-434. — F. Nötscher, EB 1947, 1954⁴. — I. Bettan, The Five Scrolls, 1950. — A. Gelin, Jérus BB 1951, 1959². — M. Leahy, CC 1953. — G. M. Rinaldi, Le Lamentazioni, Torino 1953. — A. Vaccari, I Propheti, I, σ. 345-363, LSBR 1953. — H. Schneider, HBK IX, 2, 1954 (μετ' ἔκτενοῦς βιβλιογραφίας). — H. Wiesmann, Die Klagelieder übersetzt und erklärt, Frankfurt/Main 1954. — G. A. F. Knight, TB 1955. — H. - J. Kraus, BK XX, 1956, 1968³. — Th. J. Meek/W. R. Merrill, IB VI, 1956. — B. N. Wambacq, BOT 1957. — A. Weiser, ATD¹ 16,2, 1958 (1962²). — I. Bettan, UAHC 1962. — W. Rudolph, KAT² XVII, 3, 1962 (μετ' ἔκτενοῦς βιβλιογραφίας). — Ἀ. Π. Χαστούπη, Τὸ βιβλίον τῶν Θρήνων: μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου μετὰ κριτικὴν ἀποκατάστασιν, Θεσσαλονίκη 1963. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἐννοιολογικὴ καὶ κριτικὴ διασάφησις τῆς γλωσσικῆς ἰδιοτυπίας τῶν Θρήνων, Θεσσαλονίκη 1964. — O. Plöger, HAT I, 18², 1969 (μετ' ἔκτενοῦς βιβλιογραφίας). — D. R. Hillers, AB 7A, 1972. — O. Kaiser, ATD², 16,2, 1981.

Ἄλλα βοήθηματα. H. von der Hardt, Threnos, quos vulgus Jeremiae tribuit, in academia Julia in gemini jubilaei celebritate in utriusque honorem et memoriam publice recensendos indicit a. MDCCXII pridie calend. Novembris, Helmstadii 1712. — E. H. Rhode, Num Jeremias Threnos scripserit: Quaestiones, Lund 1871 (Diss.). — F. Montet, Étude littéraire et critique sur le livre des Lamentations, Genève 1875. — C. Flöckner, Über den Verfasser der Klagelieder, ThQ 59 (1877), σ. 187-280. — K. Budde, Das hebräische Klage lied, ZAW 2 (1882), σ. 1 ἑξ., 3 (1883), σ. 294 ἑξ. — H. Merkel, Über das alttestamentliche Buch der Klage lieder, Halle 1889 (Diss.). — S. A. Fries, Parallele zwischen Klage liedern Cap. IV, V und der Makkabäerzeit, ZAW 13 (1893), σ. 110 ἑξ. — M. Löhr, Der Sprachgebrauch des Buches der Klage lieder, ZAW 14 (1894), σ. 31 ἑξ. — Τοῦ αὐτοῦ, Sind Thr. IV und V makkabäisch?, ZAW 14 (1894), σ. 51 ἑξ. — A. Abelesz, Die syrische Übersetzung der Klage lieder und ihr Verhältnis zu Targum und LXX, Giessen 1895 (Diss.). — E. Sellin, Serubbabel, Ein Beitrag zur Geschichte der messianischen Erwartung und der Entstehung des Judentums, Leipzig 1898. — J. A. Kelson, Die Klage lieder, der masoretische Text und die Versionen, Leipzig 1901 (Diss.). — M. Löhr, Threni III und die jeremianische Autorschaft

des Buches der Klagelieder, ZAW 24 (1904), σ. 1 ἐξ. — Τοῦ αὐτοῦ, Alphabetische und alphabetisierende Lieder im AT, ZAW 25 (1905), σ. 173 ἐξ. — J. K. Z e n n e r, Beiträge zur Erklärung der Klagelieder, 1905. — J. B ö h m e r, Ein alphabetisch-akrostichisches Rätsel und ein Versuch, es zu lösen ZAW 28 (1908), σ. 53 ἐξ. — H. G u n k e l, RGG¹ III, 1912, σ. 1499 ἐξ. RGG² III, 1929, σ. 1049 ἐξ. — E. K l a m r o t h, Die jüdischen Exulanten in Babylon (BWAT 10), Leipzig 1912. — A. B. E h r l i c h, Randglossen zur hebräischen Bibel VII, Leipzig 1914 (=Hildesheim 1968). — A. D u f f, The Date of the Book of Lamentations, The Interpreter (1915/16), σ. 284-297. — H. J a h n o w, Das hebräische Leichenlied im Rahmen der Völkerdichtung (BZAW 36), Giessen 1923, σ. 168 ἐξ. — W. W. C a n n o n, The Authorship of Lamentations (BS 81), 1924, σ. 42 ἐξ. — A. C o n d a m i n, Parallèle aux Lamentations bibliques? RSR (1925), σ. 81 ἐξ. — R. K i t t e l, Geschichte des Volkes Israel III (1/2, Gotha 1927/1928, Stuttgart 1927/1929), 1, § 18. — H. W i e s m a n n, Die literarische Art der Klagelieder des Jeremias, ThQ 110 (1929), σ. 381 ἐξ. — C. v a n d e r S t r a e t e n, La métrique des Lamentations, ἐν Mélanges de Philologie Orientale, Liège 1932, σ. 193-201. — H. G u n k e l/J. B e g r i c h, Einleitung in die Psalmen, Göttingen 1933 (=1975³), σ. 117 ἐξ., 172 ἐξ., 400 ἐξ. — T. H. R o b i n s o n, Notes on the Text of Lamentations, ZAW 51 (1933), σ. 255 ἐξ. — H. W i e s m a n n, Der geschichtliche Hintergrund der Klagelieder, BZ 23 (1935), σ. 20 ἐξ. — Τοῦ αὐτοῦ, Der Verfasser des Büchleins der Klagelieder ein Augenzeuge der behandelten Ereignisse?, Bibl 17 (1936), σ. 71 ἐξ. — P. A. M u n c h, Die alphabetische Akrostichie in der jüdischen Psalmendichtung, ZDMG 90 (1936), σ. 703-710. — F. T h u r e a u - D a n g i n, Une lamentation sur la dévastation du temple d'Istar, RA 33 (1936), σ. 103-111. — G. W i d e n g r e n, The Accadian and Hebrew Psalms of Lamentation, Stockholm 1937². — H. G. M a y, The Departure of the Glory of Yahweh, JBL 56 (1937), σ. 309-321. Βλ. καὶ W. B a u m g a r t n e r, ThR 13 (1941), σ. 161. — W. R u d o l p h, Der Text der Klagelieder, ZAW 56 (1938), σ. 101-122. — G. S t ä h l i n, ThW III, 1938 (1957): θρηνέω (σ. 148 ἐξ.), κοπετός (σ. 829 ἐξ.). — R. M a r c u s, Alphabetic Acrostics in the Hellenistic and Roman Periods, JNES 6 (1947), σ. 109 ἐξ. — G. R. D r i v e r, Hebrew Notes on Song of Songs and Lamentations, ἐν Alfred Bertholet-Festschrift, 1950, σ. 136-146. — M. N o t h, La catastrophe de Jérusalem en l'an 587 avant Jésus-Christ et sa signification pour Israël, RHPHR 33 (1953), σ. 81-102 (=Die Katastrophe von Jerusalem im Jahre 587 vChr und ihre Bedeutung für Israel, Ges. Stud. z. AT, 1960², σ. 346-

371). — N. K. Gottwald, *Studies in the Book of Lamentations*, London 1954. — C. Westermann, *Struktur und Geschichte der Klage im Alten Testament*, ZAW 66 (1954), σ. 44-80. — A. Deissler, *Psalm 119 (118) und seine Theologie. Ein Beitrag zur Erforschung der anthologischen Stilgattung im Alten Testament* (MThS I, 11), München 1955. — E. Janssen, *Juda in der Exilszeit* (FRLANT 69), Göttingen 1956, σ. 9-12, 97-101. — H.-J. Kraus, RGG³ III (1959), σ. 1627 ἐξ. — F. Nötscher, *Schicksal und Freiheit*, Bibl 40 (1959), σ. 446-462 (βλ. ἰδίᾳ σ. 459-462). — G. Buccellati, *Gli Israeliti di Palestina al tempo dell' esilio*, *Bibbia ed Oriente* (1960), σ. 199-210. — ἸΑ. Π. Χαστούπη, *Χαρακτήρ τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τοῦ βιβλίου τῶν Θρήνων*, *Θεσσαλονίκη* 1962. — B. Albrektson, βλ. ἀνωτ. 1. Κείμενον. — M. Treves, *Conjectures sur les dates et les sujets des Lamentations*, *Bulletin Renan* 95 (1963), σ. 1 ἐξ. — R. Gordis, *A Commentary on the Text of Lamentations I*, JQR. Seventy-fifth Anniversary Vol., 1966, σ. 267 ἐξ. II, JQR 58 (1967/68), σ. 14 ἐξ. — M. Treves/G. Brunet, *La date des Lamentations*, *Cahiers Renan* 13, 51 (1966), σ. 8 ἐξ. — S. T. Lachs, *The Date of Lamentations V*, JQR 57 (1966/67), σ. 46 ἐξ. — J. A. Emerton, *The Meaning of 'abné-qôdâš in Lamentations 4,1*, ZAW 79 (1967), σ. 233 ἐξ. — P. R. Ackroyd, *Exile and Restoration*, OTL, London 1968. — G. Brunet, *Les lamentations contre Jérémie* (BEHE, R 75), Paris 1968. — Th. F. McDaniel, *The Alleged Sumerian Influence upon Lamentations*, VT 18 (1968), σ. 198 ἐξ. — Τοῦ αὐτοῦ, *Philological Studies in Lamentations, I-II*, Bibl 49 (1968), σ. 27 ἐξ., 199 ἐξ. — R. Gordis, *The Conclusion of the Book of Lamentations*, JBL 93 (1974), σ. 289 ἐξ. — W. F. Lanhans, *The Speaking Voice in the Book of Lamentations*, JBL 93 (1974), σ. 41 ἐξ. — C. Westermann, *Lob und Klage in den Psalmen*, Göttingen 1977^b.

α'. Ὄνομασία

Τὸ βιβλίον τοῦτο καλεῖται ἐν μὲν τῇ ἐβραϊκῇ Βίβλῳ Ἐχά (=ὦ πῶς) ἀπὸ τῆς τοῦ α', τοῦ β' καὶ τοῦ δ' θρήνου ἀρκτικῆς λέξεως, ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ θρήνου ἐπιφώνημα, ἐν δὲ τῷ Ταλμούδ (Βαβὰ βαθρά 15a) Κινὼθ (=θρήνοι) ἀπὸ συνόλου τοῦ περιεχομένου του. Τῇ ὀνομασίᾳ Κινὼθ ἀντιστοιχεῖ ἔνθεν μὲν ἡ παρ' Ο' Θρήνοι, ἔνθεν δὲ ἡ ἐν τῇ Βουλγάτῃ *Lamentationes*. Ἐν τῇ ἐβρ. Βίβλῳ οἱ Θρήνοι συγκαταλέγονται ἐν τοῖς ἀγιογράφοις καὶ δὴ ἐν τοῖς 5 κυλίνδροις (ἐβρ. μεγιλῶθ), ἀναγινωσκόμενοι κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς καταστροφῆς τῆς Ἰερουσαλήμ, τ.ἐ. τὴν 9ην ἡμέ-

ραν τοῦ πέμπτου μηνὸς Ἄβ (Ἰουλ./Αὐγ.). Παρ' Ο' (Ἰερεμίας, Βαρούχ, Θρῆνοι) καὶ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ (Ἰερεμίας, Θρῆνοι, Βαρούχ) κεῖνται πλησίον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰερεμίου.

β'. Φιλολογικὸς χαρακτήρ

Τὰ πέντε κεφάλαια, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ βιβλίον, περιέχουν ἀντιστοίχως πέντε θρῆνους. Ἐκαστον τῶν δύο πρώτων καὶ τῶν δύο τελευταίων κεφαλαίων ὑποδιαιρεῖται εἰς 22 στίχους κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. Τὸ γ' κεφάλαιον ὑποδιαιρεῖται εἰς 66 στίχους. Ἀπαρτίζονται δὲ οἱ μὲν πρώτοι τρεῖς θρῆνοι ἐκ τριστίχων στροφῶν, ὁ δὲ τέταρτος θρῆνος ἐκ διστίχων στροφῶν. Ἐν τῷ α', τῷ β' καὶ τῷ δ' θρῆνῳ ἡ πρώτη λέξις ἐκάστης στροφῆς ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀντιστοίχου γράμματος τοῦ ἀλφαβήτου, ἐνῶ ἐν τῷ γ' θρῆνῳ ἕκαστος στίχος στροφῆς ἄρχεται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ γράμματος. Οἱ πρώτοι τέσσαρες θρῆνοι εἶναι ἀκροστιχικὰ ἄσματα, ἐν οἷς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τηρεῖται τὸ ἐλεγειακὸν μέτρον «κινὰ» (=θρῆνος). Ὁ ε' θρῆνος δὲν εἶναι ἀλφαβητικός. Οἱ στίχοι του ὁμῶς εἶναι ἰσάριθμοι πρὸς τὰ 22 γράμματα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου.

Ὁ στίχος κινὰ, καλούμενος οὕτω ἐκ τῆς ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Θρῆνων χρήσεώς του καὶ κατ' ἀκολουθίαν προσιδιάζων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸ θρηνῶδες ἄσμα (πρβ. Ἄμ. 5,1-3. Ἰερ. 9,20 ἐξ. Ἰεζ. 19,1-9. 26,15-18. 27,3 ἐξ.), συνίσταται ἐκ δύο στιχιδίων καὶ ἔχει 3+2 (Budde, Sievers) ἢ 4+3 (Hölscher, Mowinkel) ἄρσεις. Ἐν τῷ πέμπτῳ θρηνῶδει ἄσματι ὁ στίχος ἔχει 3+3 (κατὰ τὸν Hölscher καὶ τὸν Mowinkel 4+4) ἄρσεις. Εἰρήσθω δ' ὅτι ἐνιαχοῦ τῆς Π. Διαθήκης τὸ θρηνῶδες ἄσμα ἔχει διάφορον μορφήν μέτρον (Β' Σαμ. 1,17-27. Ἰεζ. 28,12-19) καὶ ὅτι τὸ μέτρον κινὰ χρησιμοποιεῖται οὐ μόνον ἐν τῷ θρηνῶδει ἄσματι ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις φιλολογικοῖς εἶδεσιν (Ἦσ. 1,10 ἐξ. 40,9-11. Ψαλμ. 19,8-14).

Ὁ θρῆνος ὡς φιλολογικὸν εἶδος ἐμφανίζει ἐν τῷ ὑπὸ ἐξέτασιν βιβλίῳ, ἐξαιρέσει τοῦ ἐν κεφ. 5 καθαρῶς λαϊκοῦ θρηνῶδους ἄσματος, μεικτὰς μορφάς. Ἐπικρατοῦν δὲ ἐν μὲν Θρῆν. 1.2.4 τὰ στοιχεῖα τοῦ νεκρικοῦ ἄσματος ἐναντι τῶν τοῦ λαϊκοῦ (2,20-22. 3,40-47. 4,17-20), σοφιολογικῶν σκέψεων (3,25 ἐξ.) κ.ά. Ἐὰν τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν θρηνῶδη ἄσματα ἐποικήθησαν ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἀπαγγελίαν των κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ ἐὰν ὕστερον εὗρον θέσιν ἐν τῇ λατρεία τῆς πενθίμου ἡμέρας ταύτης, δὲν εἶναι βέβαιον.

γ'. Περιεχόμενον

Τὸ βιβλίον περιέχει θρῆνους ἐπὶ τῇ ἐν ἔτει 587 π.Χ. καταστροφῇ τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τῶν νεοβαβυλωνίων καὶ τοῖς παθήμασι τῶν κατοίκων αὐτῆς

κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον μετὰ ταύτην. Ἡ καταστροφή θεωρεῖται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς καθ' ὑποτροπὴν παραβάσεως τοῦ θελήματος τοῦ Γλαχβὲ καὶ οὕτω εἰς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος θρηνώδη ἄσματα ἐναρμόζονται ἐξομολόγησις ἁμαρτιῶν καὶ ἐκκλησις εἰς οἰκτιρισμὸν καὶ σωτηρίαν. Δύναται δὲ κατὰ περιεχόμενον τὸ βιβλίον τῶν Θρήνων νὰ διαιρεθῇ ὡς κάτωθι.

α'. Πρῶτος θρῆνος (1,1-22).

1. Ἐρήμωσις τῆς Ἱερουσαλήμ, 1,1 ἐξ.
2. Ἐκκλησις εἰς εὐσπλαγχίαν, 1,12 ἐξ.

β'. Δεύτερος θρῆνος (2,1-22).

1. Ἡ ἐρήμωσις τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ Ἰούδα ἐπακολούθημα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, 2,1 ἐξ.
2. Προτροπὴ εἰς ἰκεσίαν τοῦ Θεοῦ, 2,18 ἐξ.

γ'. Τρίτος θρῆνος (3,1-66).

1. Ὀδυρμὸς ταλαιπώρου ἀνθρώπου, 3,1 ἐξ.
2. Ἡ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὑποταγὴ τοῦ παθόντος, 3,25 ἐξ.
3. Ἡ ὑπὸ τοῦ παθόντος προτροπὴ τῶν ὁμοειδῶν του εἰς μετανοίαν, 3,40 ἐξ.
4. Ἐτερος ὀδυρμὸς τοῦ αὐτοῦ ταλαιπώρου ἀνθρώπου, 3,48 ἐξ.

δ'. Τέταρτος θρῆνος (4,1-22).

1. Ζωηρὰ περιγραφὴ τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας δεινῶν, 4,1 ἐξ.
2. Ἐξέγερσις κατ' ἐνόχων θρησκευτικῶν ἡγετῶν, 4,13 ἐξ.
3. Διάψευσις τῆς εἰς αἰγυπτιακὴν βοήθειαν ἐλπίδος, 4,17 ἐξ.
4. Ἡ κατὰ τῆς Ἐδῶμ ἀρά, 4,21 ἐξ.

ε'. Πέμπτος θρῆνος (5,1-22).

1. Ἐπίκλησις τοῦ Γλαχβὲ ἰδὲ τὸν ὄνειδισμὸν ἡμῶν, 5,1.
2. Ἡ τύχη τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐναπολειφθέντων ἰδοὺ ὁ ὄνειδισμὸς ἡμῶν, 5,2 ἐξ.
3. Δέησις ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως, 5,19 ἐξ.

Ἐν κεφ. 1 ὅτε μὲν θρηνεῖται ἡ Ἱερουσαλήμ, παρομοιαζομένη πρὸς χήραν ἀπεστερημένην τῶν τέκνων τῆς καὶ ἔρημον τὸν βίον διάγουσαν, ὅτε δ' ἐμφανίζεται αὐτῇ ἡ ἰδία θρηνοῦσα. Ὁ Γλαχβὲ ἔχει τιμωρήσει σκληρῶς (1,12 ἐξ.) ἀλλ' ἡ κρίσις Του ὑπῆρξε δικαία (1,18 ἐξ.), ἂν καὶ ἡ ἐπιχειρεακία τῶν ἐχθρῶν καθιστᾷ τὴν κακοπάθειαν ἐξόχως πικράν (1,7,21).

Ἐν κεφ. 2 περιγράφεται ἡ ἀσπλαγχνος ἐγκατάλειψις τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς ἔχουν καταστραφῆ, ὁ βασιλεὺς ἔχει αἰχμαλωτισθῆ, οἱ προφῆται δὲν λαμβάνουν πλέον ἀποκαλύψεις, καὶ οἱ πρεσβῦται πενθοῦν. Τὸ κεφ. 2 κατακλείεται διὰ κλήσεως τῆς Σιών εἰς θρῆνον. (2,18 ἐξ.).

Ἐν κεφ. 3 ὁ ποιητὴς περιγράφει τὴν ἐν δεινοπαθήμασι προσωπικὴν του ἐμπειρίαν καὶ τὴν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐλπίδα του. Τὸ ἀτομικὸν τοῦτο θρηνώδες ἄσμα μετατρέπεται ἐν στ. 40-47 εἰς ὁμαδικὸν θρήνον διὰ προτροπῆς εἰς ἐπιστροφὴν πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐν κεφ. 4 περιγράφεται κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἄλλοτε καὶ νῦν, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ νεκρικὸν ἄσμα, ἡ οἰκτρὰ κατάστασις εἰς ἣν ἔχει περιέλθει ἡ Ἱερουσαλήμ· τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἀλώσεως, ὁ λιμός, ἡ ματαία προσδοκία βοηθείας καὶ ἡ αἰχμαλώτισις τοῦ βασιλέως Σεδεκίου. Ἐν κατακλειδί προλέγεται ἡ τιμωρία τῆς Ἐδῶμ.

Ἐν κεφ. 5 περιέχεται λαϊκὸν θρηνώδες ἄσμα, ὅπερ ἀντικατοπτρίζει τὴν κακοπάθειαν τοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ ἀπομείναντος λαοῦ καὶ κατακλείεται διὰ παρακλήσεως πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ παροχῆς βοηθείας.

δ'. Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις

Ἄπαντες οἱ Θρήνοι σχετίζονται πρὸς τὴν διὰ τῶν νεοβαβυλωνίων ἐπεληθοῦσαν μεγάλην καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ (587 π.Χ.). Εἰρήσθω δ' ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Rudolph ὑποστηρικθεῖσα συσχέτισις τοῦ α' θρήνου πρὸς τὴν ἐν ἔτει 597 κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ πρώτην ἀπαγωγὴν αἰχμαλώτων εἰς Βαβυλῶνα δὲν εὐρίσκει ἀπήχησιν μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ δημοσίευσιν σχετικοῦ τμήματος τοῦ νεοβαβυλωνιακοῦ βασιλικοῦ χρονικοῦ. Ἄλλ', ὡς γίνεται φανερόν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ α' θρήνου, ἡ συσχέτισις καὶ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐν ἔτει 587 π.Χ. καταστροφὴν εἶναι προτιμωτέρα. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων αὐτῆς δημιουργηθεῖσα κατάστασις, ὡς περιγράφεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Θρήνων, προϋποθέτει ἀντίστοιχα ἱστορικὰ γεγονότα, τυγχάνει χρήσιμος ἐν συνολικῇ ἐξετάσει τοῦτου ἱστορικῆς τις ἐπισκόπησις τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Παλαιστίνης ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ χώρα αὕτη, συνδέουσα ὡσπερ γέφυρα τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν, ἦτο μόνιμος στόχος ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αἰγυπτίων καὶ μεσοποταμιτῶν, ὧν ἐν αὐτῇ συνεκρούοντο ζωτικὰ συμφέροντα. Ὅθεν ὁ λαὸς αὐτῆς ἀπέλαυε τῆς ἀνεξαρτησίας του καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀγαθῶν, μόνον ὁσάκις ἡ τοιαύτη πολιτικὴ δὲν ἦτο πολεμικῆ. Ὅτε βραχύ τι μετὰ τὰ μέσα τῆς 8ης ἐκ/δος π.Χ. τὸ νεοασσυριακὸν κράτος κατέστη ἐκ νέου ἰσχυρόν καὶ ἐπεξέτεινε τὴν ἐπιρροὴν του μέχρι τοῦ «χειμάρρου τῆς Αἰγύπτου», τὰ δύο ἀδελφὰ κρατίδια τοῦ Ἰσραήλ καὶ τοῦ Ἰούδα κατέβαλον ἀπεγνωσμένας προσπάθειας νὰ κρατήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, ἀποβλέψαν εἰς αἰγυπτιακὴν βοήθειαν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εἰς τοὺς ἀσσυρίους ὑποταγῆς του, κατεστράφη τῷ 722/1 π.Χ.

Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ἀποφύγῃ τὴν ὑπὸ

τῆς ἀραμαιοϊσραηλιτικῆς συμμαχίας κατατρόπως του, ὑπετάχθη εἰς τοὺς ἀσσυρίους. Διὰ τινος εὐνοϊκοῦ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀσσυρίων πολιορκουμένην Ἱερουσαλήμ γεγονόςτος ἐπετεύχθη ἐν ἔτει 701 συνθηκολόγησις καὶ οὕτω τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα διετηρήθη περαιτέρω ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ἐκ/δα. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν μῆδων ἄλωσιν τῆς Ἀσσοῦρ (614 π.Χ.) καὶ τὴν ὑπὸ τῶν μῆδων καὶ τῶν βαβυλωνίων ἄλωσιν τῆς Νινευῆ τὸ ἀσσυριακὸν κράτος οὐσιαστικῶς κατελύθη. Πρὸς νέαν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων χωρῶν ἐστράφησαν ἀντιμαχόμενοι οἱ αἰγύπτιοι καὶ οἱ βαβυλώνιοι. Ὁ φαραὼ Νεχώ, προσπαθῶν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς Χαναάν, ἐνίκησε παρὰ τὴν Μεγιδδώ τὸν βασιλέα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κράτους Ἰωσίαν, ὅστις καὶ ἔπεσε μαχόμενος (609 π.Χ.), ἀλλ' ἠττήθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος παρὰ τὴν Χαράν ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους Ναβοπολάσσαρ καὶ κατετροπώθη τῷ 605 π.Χ. παρὰ τὴν Καρκεμίς ὑπὸ Ναβουχοδονόσορος τοῦ Β', ὅστις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος κατέλαβε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, ὑποτάξας ἄλλα τε κρατίδια καὶ τὸ τοῦ Ἰούδα (Ἱερ. 46,1-12). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσίου ὁ λαὸς ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν νεώτερον υἱὸν ἐκείνου Ἰωάχαζ (609 π.Χ.). Τοῦτον διεδέχθη ὁ Ἰωακείμ (608-598 π.Χ.), καλούμενος πρότερον Ἐλιακείμ. Ἄνεββάσθη δ' οὗτος εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ φαραὼ Νεχώ.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 598 π.Χ. ἀποστασίαν τοῦ Ἰουδαίου βασιλέως Ἰωακείμ ἀπὸ τῆς Βαβυλώνας (πρβ. Β' Βασ. 24,1), ὀφειλομένην, ὡς εἰκάσαι, εἰς ἐλπίδα αἰγυπτιακῆς βοήθειας, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βασιλείου ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὅστις μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐγένετο κύριος αὐτῆς καὶ ἤγαγεν αἰχμαλώτους εἰς Βαβυλώνα τὸν ἐκθρονισθέντα Ἰωαχὴν, υἱὸν τοῦ Ἰωακείμ, τὴν βασιλομήτορα Νεχουστὰ καὶ πολλοὺς πρῶχοντας τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐν οἷς καὶ ὁ κατὰ τὸ 5ον ἔτος τῆς αἰχμαλωσίας του κληθεὶς εἰς τὸ προφητικὸν ἀξίωμα Ἰεζκιήλ (πρβ. Ἱεζ. 1,2). Ἡ πρώτη αὕτη κατάληψις τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος καὶ ἐν ταύτῃ πρώτη ἀπαγωγή αἰχμαλώτων εἰς Βαβυλώνα ἐγένετο τὴν 16ην Μαρτίου τοῦ 597 (πρβ. Β' Βασ. 24,10-16).

Τὸν Ἰωαχὴν διεδέχθη ὁ θεῖός του Σεδεκίας (597-587 π.Χ.), υἱὸς τοῦ Ἰωσίου καὶ τῆς Χαμουτάλ. Ὁ Σεδεκίας, ἀποφυγὼν τὸ πρῶτον συμμετοχὴν του εἰς ἀντιβαβυλωνιακὴν συμμαχίαν (594 π.Χ.), ἐχώρησεν ἔπειτα εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τῆς Βαβυλώνας (589 π.Χ.). Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ βαβυλωνιακὸς στρατός, ὅστις καὶ ἤρξατο πολιορκῶν αὐτήν. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ φαραὼ Χοφρά ἠνάγκασε τοὺς βαβυλωνίους νὰ διακόψουν τὴν πολιορκίαν (πρβ. Ἱερ. 37,5). Ἄλλ' ὁ Χοφρά ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Αἴγυπτον καὶ οὕτω οἱ βαβυλώνιοι ἀνεμποδίστως ἐπανελάβον τὴν πολιορκίαν. Ἡ ἀγία πόλις, μεγάλως μαστιζομένη ὑπὸ λιμοῦ, ἐάλω τὴν 29ην Ἰουλίου τοῦ ἔτους 587 π.Χ. Ἡ πρὸς δραπετεύειν προσπάθεια τοῦ βασιλέως Σεδεκίου ἀπέτυχεν. Οὗτος, συλληφθεὶς παρὰ τὴν Ἱεριχώ, προσήχθη πρὸς

τὸν Ναβουχοδονόσορα, ἔχοντα τὸ στρατηγεῖόν του ἐν τῇ παρά τὸν ποταμὸν Ὀρόντην κειμένη Ριβλά, καὶ μετὰ τὴν ἐνώπιόν του θανάτωσιν τῶν υἱῶν του ἐτυφλώθη καὶ μετήχθη εἰς Βαβυλῶνα, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανε δέσμιος (πρβ. Β' Βασ. 25,7. Ἱερ. 39,7). "Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν ἄλωσίν τῆς ἡ Ἱερουσαλήμ κατεστράφη· κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἐπυρπολήθησαν ὁ ναός, τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον καὶ αἱ οἰκίαι τῶν εὐγενῶν, κατηδαφίσθησαν τὰ τεῖχη, ἐθανατώθησαν οἱ ἐπίλεκτοι τῆς αὐλῆς τοῦ ἱερατείου καὶ μετήχθησαν αἰχμαλώτοι εἰς Βαβυλῶνα πολλοὶ εὐγενεῖς. Αὕτη ἦτο ἡ δευτέρα ἀπαγωγὴ αἰχμαλώτων εἰς Βαβυλῶνα (πρβ. Β' Βασ. 25,1 ἐξ.).

Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, ὁ Ναβουχοδονόσορ διώρισε τὸν Ἰουδαῖον εὐγενῆ Γοδολίαν κυβερνήτην τοῦ ἐναπολειφθέντος λαοῦ (πρβ. Β' Βασ. 25,22 ἐξ.). Ὁ Γοδολίας, ἐδρεύων ἐν Μιτῶπα, μετ' οὐ πολὺ (Ὀκτ./Νοέμ. τοῦ ἔτους 587 π.Χ.) ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ δαβιδικῆν ἔχοντος τὴν καταγωγὴν πρίγκιπος Ἰσμαήλ. Οἱ δὲ ὑποστηρικταὶ τοῦ Γοδολίου, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν Ἱερεμίαν, κατέφυγον παρὰ τὰς συστάσεις τούτου εἰς Αἴγυπτον (πρβ. Ἱερ. 40—44). Μετὰ ταῦτα ἡ Ἰουδαία προσηρτήθη, ὡς εἶναι πιθανόν, εἰς τὴν βαβυλωνιακὴν ἐπαρχίαν τῆς Σαμαρείας. Οἱ μετέπειτα καὶ δὴ μέχρι τοῦ 539 π.Χ. χρόνοι παραμένουν διὰ τὸν ἱστορικὸν σκοτεινοί, ἐξαιρέσει μιᾶς εἰδήσεως (Ἰωσήπου Ἀρχ. Χ, 9, 7, §§ 181 ἐξ.), καθ' ἣν κατὰ τὸ ἔτος 582/1 π.Χ. ἐγένετο τρίτη τις ἀπαγωγὴ αἰχμαλώτων εἰς Βαβυλῶνα ὑπὸ τοῦ κατὰ τῆς Κοίλης Συρίας ἐπεληθόντος Ναβουχοδονόσορος. Τοῦτο βεβαίως προϋποθέτει ταραχὰς τινὰς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ.

Ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς αἰχμαλωσίας διαρκεῖ περίπου ἡμίσειαν ἐκ/δα, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 587 μέχρι τοῦ 539 π.Χ. Ἐν ἔτει 539 π.Χ. ὁ Κῦρος ἐγένετο κύριος τῆς Βαβυλῶνος (ἐπὶ βασιλείας τοῦ Ναβονίδου καὶ τοῦ υἱοῦ τούτου Βαλσιάτσαρ), ἧς τὰς πύλας ἤνοιξαν εἰς αὐτὸν οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαρδοῦκ, καὶ οὕτω ἴδρυσεν τὴν περσικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐν ἔτει 538 π.χ. ὁ Κῦρος ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ἐπετρέποντο ἡ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφή Ἰουδαίων καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ ναοῦ· ἐπιστροφή Ἰουδαίων ὑπὸ τὸν Σεσβατῶρ καὶ ἀνάληψις ἐργασίας ἐν τῷ ναῷ. Τῷ 520 π.Χ. τὸ διάταγμα τοῦτο ἀνενόηθ' ὑπὸ Δαρείου τοῦ Α', ὅστις καὶ διώρισεν ἑπαρχον τῆς Ἰουδαίας τὸν Ζοροβάβελ, ἔγγονον τοῦ εἰς Βαβυλῶνα ἀχθέντος βασιλέως Ἰωαχίν. Οὕτω ἡ ἐν θρησκευτικοῖς πράγμασιν ἀνεκτικὴ πολιτικὴ τῶν περσῶν βασιλέων κατέστησε τοῖς Ἰουδαίοις δυνατὴν τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ ναοῦ (520-515 π.Χ.). Ὑστερον (445 π.Χ.) Ἀρταξέρξης ὁ Α' ἀνέθεσε καθήκοντα ἐπάρχου εἰς τὸν πιθανῶς ἐκ τοῦ δαβιδικοῦ οἴκου καταγόμενον Νεεμίαν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοῦτον τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. Μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν (445-443 π.Χ.) ὁ Νεεμίας ἠγγήθη ἐπιστροφῆς Ἰουδαίων εἰς Ἱερουσαλήμ (430 π.Χ.). Ἐκ τῶν περὶ τῆς εἰς Ἱερουσαλήμ ἐπιστροφῆς τοῦ Ἐσδρα δύο ἐκδοχῶν, καθ' ἃς ἀντιστοίχως ἐγένετο αὕτη ἐπὶ Ἀρταξέρξου

τοῦ Α' τῷ 458 π.Χ. ἢ ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ Β' τῷ 397 π.Χ., πιθανωτέρα εἶναι ἢ δευτέρα.

ε'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Συγγραφεὺς. Ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις ἀποδίδει τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου τῶν Θρήνων εἰς τὸν Ἱερεμίαν. Τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἀπηχεῖ καὶ ὁ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' πρόλογος, ἔχων οὕτως· «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐρημωθῆναι, ἐκάθισεν Ἱερεμίας κλαίων καὶ ἐθρήνησε τὸν θρήνον τοῦτον ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ εἶπεν». Ὁ πρόλογος οὗτος ἐμφανίζεται καὶ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ μετὰ τινος προσθήκης. Τὸ Ταλμουδ (Βαβὰ βαθρά 15a) ἀποδίδει ὡσαύτως τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου εἰς τὸν Ἱερεμίαν. Τὴν περὶ Ἱερεμίου προελεύσεως τοῦ βιβλίου ἰουδαϊκὴν ἀντίληψιν υἱοθέτησε καὶ ἡ χριστιανικὴ παράδοσις, ἣν συνεμερίζοντο οἱ λόγιοι τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς τῶν μέσων χρόνων ἐκκλησίας.

Πρῶτος ὁ von der Hardt (1712) προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρξεν ὁ Ἱερεμίας συγγραφεὺς τῶν Θρήνων. Ἐκτοτε ἡ πλειονότης τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ἀμφισβητεῖ ἐν μέρει ἢ ἐν συνόλῳ τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς εἰρημένης παραδόσεως ἕνεκα τῆς μορφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν Θρήνων. Δυσχεραίνεται δὲ ἡ εἰς τὸν Ἱερεμίαν ἀπόδοσις ἀπάντων τῶν Θρήνων διὰ πολλοὺς λόγους, ὧν κυριώτεροι εἶναι οἱ τέσσαρες οὗτοι· 1) Ἐν τῷ α' θρήνῳ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀκροστίχου ἔχουν τὴν κανονικὴν τῶν σειρᾶν, ἐνῶ ἐν τοῖς θρήνοις β', γ', καὶ δ' τὸ **ד** προηγείται τοῦ **י**. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη ὑποδηλοῖ ὅτι οἱ θρήνοι β', γ' καὶ δ' δὲν ἔχουν συντεθῆ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τοῦ α'. 2) Ἐν 2,9 ἐκφράζεται τὸ παράπονον ὅτι οἱ προφῆται τῆς Ἱερουσαλὴμ (δὲν εὐρίσκουν θρασιν παρὰ τοῦ Γλαχβέν), ὅπερ ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ β' θρήνου δὲν εἶναι ὁ Ἱερεμίας, πρὸς ὃν δὲν δύναται νὰ σχετισθῇ ἡ φράσις αὕτη. 3) Οἱ στίχοι 17 καὶ 20 τοῦ δ' θρήνου δὲν εὐνοοῦν Ἱερεμίειον προέλευσιν τούτου. Οὕτω ὁ ποιητὴς ἐν μὲν τῷ στ. 17 συγκαταλέγει ἑαυτὸν εἰς τοὺς ἀναμένοντας αἰγυπτιακὴν βοήθειαν, πρὸς ἣν οὐδέποτε ἀπέβλεψεν ὁ Ἱερεμίας (πρβ. Ἱερ. 37,5-10), ἐν δὲ τῷ στ. 20 ὁμιλεῖ περὶ τοῦ βασιλέως Σεδεκίου ἐν εὐλαβείᾳ, ἐνῶ ὁ Ἱερεμίας ἐκφράζεται περὶ τούτου ὑποτιμητικῶς (Ἱερ. 24,8-10). 4) Φρασιολογικῶς καὶ ἰδεολογικῶς οἱ Θρήνοι ἐνιαχοῦ μὲν ἀφίστανται ἀπὸ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου, ἐμφαίνοντες ὁμοιότητας πρὸς χωρία τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱεζεκιήλ (πρβ. Θρήν. 2,4 πρὸς Ἱεζ. 24,16,21,25. Θρήν. 2,14 πρὸς Ἱεζ. 13,6,9,23. 21,34. 22,28. Θρήν. 4,11 πρὸς Ἱεζ. 5,13. 6,12. 13,15), πολλαχοῦ δ' ἐγγίζουσιν αὐτῷ διὰ δαψιλοῦς χρήσεως αὐτοῦ.

Τὴν ἐγγύτητα αὐτὴν ἐμφαίνουν ἡ αὐτὴ εὐαισθησία (πρβ. Ἱερ. 14—15), ἡ αὐτὴ αἰτιολογία τῆς καταστροφῆς (πρβ. Θρήν. 1,5,8,14,18. 3,42. 4,6. 22. 5,7,16 πρὸς Ἱερ. 14,7. 16, 10-12. 17,1-3: παραπτώματα τοῦ λαοῦ.

Θρήν. 2,14. 4,13-15 πρὸς Ἱερ. 2,18. 5,31. 14,13-16· 23,10-40: σφάλματα τῶν ἱερέων καὶ τῶν προφητῶν. Θρήν. 1,2,19. 4,17 πρὸς Ἱερ. 2,18,36. 30,14. 37, 5-10: ματαία ἢ εἰς συμμαχούς ἐλπίς), αἱ αὐταὶ ιδέαι καὶ αἱ αὐταὶ ἐκφράσεις (πρβ. ἄλλα τε χωρία καὶ ἰδίᾳ Θρήν. 1,2 πρὸς Ἱερ. 30,14. Θρήν. 1,8-9 πρὸς Ἱερ. 13,22,26. Θρήν. 2,20 πρὸς Ἱερ. 19,9) καὶ ἡ αὐτὴ τάσις πρὸς παράθεσιν χωρίων τοῦ Δευτερονομίου (πρβ. Θρήν. 1,3 πρὸς Δευτ. 28,65. Θρήν. 1,5 πρὸς Δευτ. 28,44. Θρήν. 1,10 πρὸς Δευτ. 23,3. Θρήν. 2,8 πρὸς Δευτ. 28,52. Θρήν. 4,11 πρὸς Δευτ. 32,22), δυναμένη νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς δευτερονομιστικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου.

Ἐναντι τοιοῦτου προβληματισμοῦ δύναται τις νὰ δεχθῇ ὅτι οἱ Θρήνοι ἀνήκουν εἰς κύκλον διάφορον τοῦ Ἱερεμίου. Εἶναι ἀδιανόητον ὅτι ὁ Ἱερεμίας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπένθει καὶ ὠδύρετο κατὰ τὸν τρόπον τῶν Θρήνων. Ἀποκλειομένου δ' οὕτω τοῦ Ἱερεμίου, ἡ ἀναζήτησις τοῦ ποιητοῦ, ἢ μᾶλλον τῶν ποιητῶν, πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τοὺς κύκλους τῶν τῆ καταστροφῇ τοῦ κρατικῆς ἱεροῦ ἐπιζησάντων ἱερέων καὶ λατρευτικῶν προφητῶν, καθόσον οἱ Θρήνοι, ὡς ὁ Gottwald παρατηρεῖ, ἐκφράζουσιν ἐνότητά ἱερατικῶν καὶ προφητικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Λαμβάνων τις ὑπ' ὄψιν τὴν λίαν αἰσθητὴν ὁμοιότητα τοῦ β' καὶ τοῦ δ' Θρήνου, τὴν πρὸς τούτους ἐγγύτητα τοῦ α' καὶ τὴν ἰδιομορφίαν τοῦ γ' καὶ τοῦ ε', δύναται νὰ δεχθῇ ὡς πιθανὴν τὴν ἀπόδοσιν τῶν Θρήνων εἰς πλείονας τοῦ ἐνὸς συγγραφεῖς, ἱσταμένους ἐν σταθερᾷ λατρευτικῇ καὶ λειτουργικῇ παραδόσει. Ὁ Kaiser φρονεῖ ὅτι οἱ Θρήνοι δὲν εἶναι ποιητικαὶ περιγραφαὶ αὐτοπτῶν μαρτύρων (γερμ. Erlebnisdichtungen) τῆς ἐν ἔτει 587 π.Χ. καταστροφῆς ἀλλὰ παραστατικὰ λυρικά ποιήματα (γερμ. Rollendichtungen) καὶ ὅτι οἱ ποιηταὶ τούτων ὑπῆρξαν, κατὰ γενικὸν συμπερασμὸν ἐκ τῶν ἐν τοῖς Θρήνοις διαφόρων δεδομένων, λευτικὸι ψάλται τοῦ δευτέρου ναοῦ, νοούμενοι ὡς τῶν ἐν τῷ πρώτῳ ναῷ λατρευτικῶν προφητῶν διάδοχοι, ὧν ἡ ποικίλη θεολογία ἀντανακλᾷ ἐν ταῦτῳ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ποικίλην στάσιν ἔναντι τοῦ ἱερατείου καὶ τὸ μεταβαλλόμενον φρόνημα τοῦ λαοῦ.

Χ ρ ό ν ο ς. Τὰ ἐκ τῆς νεωτέρας ἐρεύνης δεδομένα χρονολογήσεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν Θρήνων ἔχουν ὡς ἀκολούθως. Ὁ β' καὶ ὁ δ' ἐποικήθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 587 π.Χ. καταστροφὴν, καθόσον ἡ ἐν αὐτοῖς ζωηρὰ περιγραφὴ τῶν γεγονότων πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτόπτην μάρτυρα τούτων. Ὁ α' ἐποικήθη βραχὺ τι μετὰ τὸν β' καὶ τὸν δ', τ.ἔ. ἐν χρόνοις αἰχμαλωσιακοῦς (Löhr, Sellin, Eissfeldt, Plöger κ.ἄ.) ἢ κατὰ τὸ α' ἡμισυ τῆς 5ης ἐκ /δος π.Χ. (Meinhold, Budde, Pfeifer κ.ἄ.). Ἡ συσχέτισις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐν ἔτει 597 π.Χ. κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἕνεκα τοῦ ὅτι δὲν γίνεται ἐν αὐτῷ λόγος περὶ καταστροφῆς τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως ἢ περὶ τῆς καταργήσεως τῆς βασιλείας (Rudolph, Haller, Weiser κ.ἄ.), δὲν εὐρίσκει ἀπήχησιν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ δημοσίευσιν σχετικῆς τμημάτος τοῦ νεοβαβυλωνιακοῦ βασιλικοῦ χρο-

νικοῦ (D. J. Wiseman, *Chronicles of Chaldaean Kings: 626-556 B.C.*, in the British Museum, London 1956, σ. 32 ἐξ. — M. Noth, *Die Einname von Jerusalem im Jahre 597 v. Chr.*, ZDPV 74, (1958), σ. 133 ἐξ. — Bl. Kaiser, σ. 301 καὶ 312), δι' οὗ καθίσταται δυνατὸς ἀκριβέστερος κατατοπισμὸς εἰς τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 597 π.Χ. καὶ δὴ τὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀ' θρῆνον (πρβ. ἰδίᾳ τοὺς στίχους 11 καὶ 19) βραχεῖαν πολιορκίαν, τὴν ὑποτέλειαν τῆς χώρας ἄνευ οὐσιαστικῆς ἀλλαγῆς καὶ τὴν ὀλιγάριθμον αἰχμαλώτισιν.

Ἄ' γ' θρῆνος παρουσιάζει μεγαλυτέραν τῶν λοιπῶν δυσχέρειαν χρονολογήσεως. Τίθεται δ' οὗτος εἴτε βραχὺ τι μετὰ τὸ 587 π.Χ. (Weiser, Wiesmann κ.ἄ.), εἴτε βραχὺ τι μετὰ τὰ μέσα τῆς 6ης ἐκ/δος π.Χ. (Rudolph, Haller, Eissfeldt, Kraus, Plöger κ.ἄ.), εἴτε ἐν τῇ 4ῃ ἐκ/δι π.Χ. (Löhr, Kaiser κ.ἄ.), ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον ὡς ἐκ τῆς ἐξαρτήσεώς του ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ, εἴτε ἐν τῇ 3ῃ ἐκ/δι π.Χ. (Budde, Pfeiffer κ.ἄ.), εἴτε ἐγγύς ἢ ἐντὸς τῆς μακκαβαϊκῆς ἐποχῆς. Ὁ ε' θρῆνος τίθεται εἴτε βραχὺ τι μετὰ τὸ 587 π.Χ. (Weiser κ.ἄ.), εἴτε βραχὺ τι μετὰ τὰ μέσα τῆς 6ης ἐκ/δος π.Χ. (Kaiser κ.ἄ.), ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, εἴτε περὶ τὸ 530 π.Χ. (Pfeiffer κ.ἄ.). Ὁ Gottwald φρονεῖ ὅτι καὶ οἱ πέντε θρῆνοι κατάγονται ἐκ τῶν χρόνων τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ὅτι οἱ τέσσαρες πρῶτοι πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν αὐτὸν συγγραφέα.

Ὁ Kaiser παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐκ τῶν μακκαβαϊκῶν χρόνων προέλευσις καὶ τῶν πέντε θρῆνων (Treves) ἢ ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν, εἴτε τοῦ γ' (Budde), τοῦ δ' καὶ τοῦ ε' (Fries) εἴτε μόνον τοῦ ε' δὲν εἶναι δυνατὴ, καθόσον ἐν Β' Χρον. 35,25 γίνεται, ὡς διαπιστοῦται ὑπ' αὐτοῦ, ὑπαινιγμὸς ἀφορῶν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Θρῆνων. Ὑποστηρίζει δ' ὁ Kaiser δι' ἀξιολόγου τεκμηριώσεως τὴν χρονολόγησιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν θρῆνων, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ β', ὃν θεωρεῖ ἀρχαιότερον τῶν λοιπῶν, καταγόμενον ἐκ τοῦ τέλους τοῦ ἀ' ἡμίσεος τῆς ε' ἐκ/δος π.Χ., ἐξηρητημένον ἐκ τῶν προφητικῶν κειμένων καὶ τῶν Ψαλμῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου σημαντικὴν βαθμίδα ἐν τῇ ἐξελίξει ἀνθολογικῆς ποιήσεως, δυναμένης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον νὰ περιλάβῃ καὶ τοὺς λοιποὺς θρῆνους. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐρμηνευτὴν ἡ χρονολόγησις τούτων, δυναμένη νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τε τοῦ τρόπου ἐξαρτήσεώς των ἐν τοῦ β' καὶ τῆς ἀπὸ τούτου θεολογικῆς διαφοροποιήσεώς των, ἔχει ὡς ἐξῆς: ὁ ἀ', προϋποθέτων τὸν β', διαφέρων ἀπὸ τούτου κατὰ τὴν θεολογικὴν τοποθέτησιν καὶ ὑστερῶν τούτου κατὰ τὴν ποιητικὴν δύναμιν, τίθεται ἐν τῷ β' ἡμίσει τῆς 5ης π.Χ. ἐκ/δος· ὁ δ', σχετιζόμενος σαφῶς πρὸς τὸν β' (πρβ. ἐπὶ παραδείγματος 4,13-16 πρὸς 2,14. 4,10 πρὸς 2, 20) καὶ ἐλαφρῶς πρὸς τὸν ἀ' (πρβ. ἐπὶ παραδείγματος 4,21 ἐξ. πρὸς 1,8,21 ἐξ.), τίθεται πρὸς τὸ πέρασ τῆς 5ης ἐκ/δος π.Χ., ταυτιζόμενου πιθανῶς τοῦ ποιητοῦ του πρὸς τὸν διασκευαστὴν τοῦ ε' θρῆνου· καὶ ὁ γ', προϋποθέτων γραμματολογικῶς τὸν β' καὶ ἐξαρτώμενος ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ, τίθεται ἐν τῇ 4ῃ ἐκ/δι π.Χ.

Τόπος. Ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν ὑπαινιγμῶν, ἰδίᾳ ἐν κεφ. 2,4 καὶ 5, πρέπει νὰ δεχθῆ τις ὅτι οἱ Θρήνοι συνετάχθησαν ἐν Παλαιστίνῃ μᾶλλον ἢ ἐν Βαβυλωνίᾳ. Ὑπὲρ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ δὴ ἐν Ἱερουσαλήμ συγγραφῆς αὐτῶν συνηγοροῦν ἰδίᾳ τὰ χωρία 2,9,10. 4,22. 5,4,8,18. Ἐάν τις ἅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τοῖς Θρήνοις ἐξαίρονται τοιαῦται στιγμαὶ τῆς καταστροφῆς, οἷαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λησμονηθοῦν καὶ ὑπὸ τῶν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαχθέντων ἰουδαίων (πρβ. 2,7,12,14,20,21. 4,3-4,10,17-20), ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἐκαστέρα ἀπόκρισις εἰς τὸ περὶ τῆς χώρας διαμονῆς τοῦ συγγραφέως (ἢ τῶν συγγραφέων) τῶν Θρήνων ἐρώτημα δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ μετὰ βεβαιότητος.

Οἱ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαχθέντες ἰουδαῖοι ἦσαν, ὡς δεικνύει ἰδίᾳ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἐνήμεροι τῆς ἐν Ἱερουσαλήμ καταστάσεως. Ἀλλὰ τὸ ὅτι οἱ θρήνοι β' καὶ δ' ἐμφαίνουν φρασιολογικὴν ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ δὲν καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διαμονὴν τοῦ συγγραφέως (ἢ τῶν συγγραφέων), διότι ἀσφαλῶς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰεζεκιήλ ἐγένετο ἐνωρὶς γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ ἐναπομείναντας ἰουδαίους. Κατὰ τὸν Sellin οἱ θρήνοι β', δ' καὶ α' ἐποιήθησαν ἐν Βαβυλωνίᾳ (οἱ μὲν β' καὶ δ' κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αἰχμαλωσίας, ὁ δὲ α' κατὰ τὰ τέλη αὐτῆς), ὁ ε' ἐν Ἱερουσαλήμ (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 550 καὶ 520 π.Χ.) καὶ ὁ γ' πιθανῶς ἐν Παλαιστίνῃ (κατὰ τὴν 5ην ἐκ/δα π.Χ.). Ὁ Kraus, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν τῷ βίῳ θέσιν τῶν Θρήνων ἐν τῷ κατεστραμμένῳ ναῷ, τὴν ἐν 4,22 παραμυθίαν καὶ τὴν ἐν τῷ ε' θρήνῳ (ὡσαύτως ἐν 2,9,10) ἐναργῶς ἐκφραζομένην κατάστασιν, ἐκδέχεται ὡς λίαν πιθανὸν τόπον προελεύσεως τῶν Θρήνων τὴν Ἱερουσαλήμ (εὐθὺς μετὰ τὸ 587 π.Χ.).

στ'. Θρησκευτικὴ σπουδαιότης

Ἐν τοῖς Θρήνοις ἐξαίρεται ἡ δύναμις τοῦ Γραχβέ, οὐτινος ἔργον εἶναι καὶ ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ, καθόσον αὐτός, ὡς ῥυθμιστῆς τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν, ἐχρησιμοποίησε τοὺς νεοβαβυλωνίους ὡς ὄργανον ἀνταποδόσεως διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς ἐκλογῆς Του παράβασιν τῆς διαθήκης (1,14. 2,17. 4,11). Οὐχ ἤττον ἐξαίρεται καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Γραχβέ (1,18. 3,42), οὐδαμῶς ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν φιλευσπλαγχνίαν Του (3,22).

Οἱ Θρήνοι ἐμφαίνουν προσπάθειαν πρὸς ἀποσόβησιν τῆς διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ δημιουργηθείσης κρίσεως τῆς γραχβικῆς πίστεως. Οἱ ποιηταὶ τῆς συλλογῆς ταύτης, καίτοι ἐκφράζουν ζωηρῶς τὰς ἐκ τῆς καταστροφῆς φρικτὰς δοκιμασίας τοῦ λαοῦ των, δὲν ἐμμένουν ἐν τῷ θρήνῳ ἀλλ' ὑποτάσσονται εἰς τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, ἣν οἱ ἔγκριτοι προφηταὶ εἶχον προαναγγείλει. Οὕτω ποιοῦνται λόγον περὶ τῆς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ (1,5,8,18. 3,42. 4,6. 5,16) καὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν ὑπὸ κρατικὸν ἔλεγχον θρησκευτικῶν ἡγετῶν τούτου, τ.ἔ. τῶν λατρευτικῶν προφη-

τῶν καὶ τῶν ἱερέων (2,14. 4,13), οἵτινες δὲν ἀπεκάλυψαν τὴν ἁμαρτίαν του.

Ἡ ἐν μέσῳ τῆς καταστροφῆς ἀναγνώρισις τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, οὐτινος δοξολογικὴ δικαίωσις περιέχεται ἐν 1,18, ἄγει εἰς μεταμέλειαν καὶ αὐτοκατάκρισιν· «Οὐαὶ λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, διότι ἡμαρτήσαμεν» (5,16). Κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ σουμερικὰ θρηνώδη ἄσματα, ἐν οἷς ἡ καταστροφή θεωρεῖται μοιραία, οἱ Θρῆνοι θέτουν ὡς προϋπόθεσιν τῆς καταστροφῆς τὴν ἁμαρτίαν συμφώνως πρὸς τὴν προφητικὴν ἀντίληψιν τῆς μεταξὺ ἁμαρτίας καὶ τιμωρίας αἰτιώδους σχέσεως καὶ οὕτω διακρίνονται ἐπὶ θρησκευτικῆ σπουδαιότητι ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἁσμάτων. Ἡ ἐν τῷ λατρευτικῷ χώρῳ προκατάληψις ὅτι ὁ Γλαχβὲ ἐδεδεσμεύετο ὑπὸ τῆς διαθήκης εἰς διαφύλαξιν τοῦ ναοῦ Του καὶ τῆς ἐπιγγελεμένης γῆς Του αἴρεται ἐν τοῖς Θρῆνοις δι' ἐξηγήσεως τοῦ ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ προελθόντος ὀλέθρου. Ἡ ἀπὸ τοῦ Γλαχβὲ ἀποστασία εἶναι παράβασις τῆς τὸ θέλημά Του ἐκφραζούσης διαθήκης. Ἄλλ' ὁ θεία οἰκονομία συνάψας διαθήκην μετὰ τοῦ λαοῦ Του Γλαχβὲ δὲν δεσμεύεται εἰς τήρησιν ταύτης, ἀθετουμένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ Του. Τὸ ὅτι παρὰ ταῦτα μαρτυρεῖται συχναίως ἢ ὑπὲρ τοῦ μεταμελουμένου λαοῦ σωτηριώδης ἐπέμβασις τοῦ Γλαχβὲ ὀφείλεται εἰς τὴν φιλευσπλαγχνίαν Τούτου. Διὸ καὶ ἡ ἐνιαχοῦ τῶν Θρῆνων (3,22 ἐξ., 57,58 ἐξ. 4,22) ἀναφαινομένη ἐλπίς εἰς μεταστροφήν τῆς τύχης τοῦ λαοῦ προϋποθέτει τὴν θείαν χάριν.

Ἡ αἰτουμένη τιμωρία τῶν ἐχθρῶν, ἥτις ἐνιαχοῦ (1,22. 4,21) ἐμφανίζεται ἐμφορουμένη ἐκδικητικῆς διαθέσεως, νοεῖται κυρίως ὡς ἐπιζομένη ἐπέμβασις τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐν ἣ συνετελέσθησαν ἢ ἐκλογὴ καὶ ἢ ἐξουθένωσις τοῦ Ἰσραήλ. Ἐν τοῖς Θρῆνοις κατανοεῖται μετὰ τὴν ἐθνικὴν καταστροφήν ἢ τοῦ γνησίου προφητισμοῦ ἰδέα ὅτι ὁ παντοκράτωρ καὶ αἰώνιος Γλαχβὲ δὲν εἶναι ἐθνικὸς θεός, ὡς ἐνομιζέτο πρότερον ἐν ἐθνικῷ λατρευτικῷ χώρῳ.

ζ'. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ἡσχολήθησαν περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Θρῆνων ὁ Ὠριγένης (MPG 13. GCS Orig. ἐπιμ. E. Klostermann, τόμ. 3, 1911), ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας (MPG 22), ὁ Θεοδώρητος Κύρου (MPG 81, Θρῆν. 1-4), ὁ Ἱερώνυμος (MPL 25) καὶ ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος (Opera syriaca et latina II, Roma 1740). Βλ. καὶ τὴν εἰς τοὺς Θρῆνους σειρὰν Μ. Καρυσφύλη (Λούγδουρον 1628).

η'. Κείμενον

Τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον τῶν Θρῆνων ἔχει παραδοθῆ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καλῶς. Παραφθορὰ τοῦ κειμένου παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐν 1, 14, 20, 21. 2, 4, 6, 7, 18. 3, 22, 26, 31, 39, 51. 4, 3, 5, 6. 5, 5. Ἐν 1,7 καὶ 2,19 ἐπιφορτί-

ζεται τὸ τρίστιχον διὰ πλεονάζοντος στιχιδίου. Ἐν 3,56 καὶ 4,15 ὑπάρχουν ἐλάσσονες ἐπεξηγηματικαὶ προσθήκαι. Ἐν τισι τῶν ἐν αὐτῷ παρεφθαρμένων χωρίων ἡ ἀποκατάστασις εἶναι δυνατὴ διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Ὁ χαρακτήρ ταύτης δύναται νὰ γνωσθῇ διὰ καταλλήλου συγκριτικῆς ἐρεύνης. Μετὰ μεθοδικὴν σύγκρισιν τῶν δύο κειμένων, τ.ἔ. τοῦ μασωριτικοῦ καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', διαπιστῶ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Θρήνων τὴν ὑπαρξίν οὐ μόνον πραγματικῶν διαφορῶν ἀλλὰ καὶ φαινομενικῶν, δι' ὧν ἐκ πρώτης ὄψεως αὐξάνεται ὑπερμέτρως ἡ μεταξύ τῶν εἰρημένων κειμένων ἀπόστασις. Ἐπίσης καθιστῶ φανερόν ὅτι ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων αἱ μὲν πραγματικαὶ προέρχονται ἐκ περιστατικῶν σφαλμάτων ἢ πιθανῶν ἀναθεωρήσεων τοῦ μασωριτικοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου, αἱ δὲ φαινομενικαὶ ὀφείλονται κυρίως εἰς μεταφραστικὰς ἀποκλίσεις, αἵτινες εἶναι μὲν ἐν γένει συναφεῖς πρὸς τὴν ἀλεξανδρινὴν προέλευσιν καὶ τὸν ἐρμηνευτικὸν χαρακτῆρα ὀλοκλήρου τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἀλλὰ κατ' ἰδίαν ἐμφαίνουν τὴν ἀτομικότητα τοῦ μεταφράστου τῶν Θρήνων. Τοιαῦται ἀποκλίσεις ἀφθονοῦν καὶ ποικίλλουν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τῶν Θρήνων. Ὑπάρχουν δ' ἐν αὐτῇ ἱκανὰ παραδείγματα παντὸς εἴδους διαφορᾶς, δι' ὧν καταφαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ μεταφράστου ὅτε μὲν πρὸς πιστὴν ἀπόδοσιν τοῦ πρωτοτύπου ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφου διασφύζοντος ἐνιαχοῦ προτιμοτέραν τῆς ἐν τῷ μασωριτικῷ γραφῆν, ὅτε δὲ πρὸς ἐλευθέραν μετάφρασιν, παράφρασιν, διπλῆν μετάφρασιν, κατ' εἰκασίαν ἀπόδοσιν, ἐρμηνείαν καὶ εἴ τι ἄλλο δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς τρόπος ἄρσεως μεταφραστικῆς δυσχερείας ἢ λύσεως ἐρμηνευτικοῦ κόμβου¹.

1. Βλ. τὴν περὶ Χαρακτῆρος τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τοῦ βιβλίου τῶν Θρήνων μελέτην μου, ἧς τὰ βασικὰ συμπεράσματα ἐκτίθενται καὶ ἐνταῦθα.